
Özel Mülkiyet ve İnsan Doğası

Tom Bethell

Giriş: Mülkiyet Haklarının Doğal ve Felsefi Kökenleri

İktisadi yaşamda özel mülkiyet ihtiyacı, insan doğasından kaynaklanır. Mülkiyet lehinde ileri sürülmüş bir takım argümanlara bağlı değildir; aleyhinde söylenmiş argümanlarla da önemini yitirmez. Plato'ya veya Aritoteles'e, John Locke'a veya Karl Marx'a bakıp mülkiyet hakkında yazdıklarını okuyalım, lehte veya aleyhte ileri sürdükleri argümanları altta yatan gerçeği değiştirmiyor. Locke örneğin, "ardında kalan çok ve iyi şey bırakıldığı" takdirde, insan emeğini toprağa verirse ortak toprağın özelleştirilmesinin haklı gösterilebileceğini söylemiştir. Bu görüş, Jeremy Waldron ve Alan Ryan gibi siyaset felsefecilerin eleştirisine neden olmuştur.

Bir zamanlar argümanlarını çok iyi kavramaya çalışarak okurdum ki kitabım yanlış varsayımlara dayanmasın. Sonra, onların veya herhangi birinin ne söylediğinin pek de önemli olmadığını yeniden fark ettim. Hiçbir filozof bunu savunmamış olsa da özel mülkiyet konusu yine aynı önemi taşırdı. Bu konu, insan doğasına, özellikle de mantık kullanma yeteneğimize dayanır. Özel mülkiyeti benimsemek için mantık kurma ihtiyacı duyduğumuz nedeniye değil, insanlar mantık kurabildiğinden özel mülkiyet gereklidir.

Mülkiyet Hakları Nasıl Yapılandırılır

Genel anlamda mülkiyet haklarının üç ve sadece üç yapılandırılması mümkün: özel, toplumsal ve devlet mülkiyeti. Özel mülkiyet konusunun önemini anlamak için en iyi strateji alternatiflerini gözler önüne sermektir; bana göre de zaten sadece iki alternatifi

vardır. Böylece sadece özel mülkiyetin, mantık kurma yeteneğinin özgür uygulanması ile tutarlı olduğu kolayca gösterilebilir.

Elbette bazı belirli mülkiyetlerin devlete tahsis edilmesinde avantajlar var. Bunlara “kamu malı” deniyor. En iyi örnek askeri savunmadır, bir başka örneği ise polis gücüdür. Adalet sistemi üçüncü bir örnektir. Bu mallar, ödeme yapmayanlar için faydalarından pay almayı önlemenin zor ve hatta imkânsız olması gibi özelliklere sahiptir. Ancak modern teknoloji, kamu malları problemini bazen çözebilir. Yollar, genelde kamu malı olarak kabul edilir, ancak arabalara yerleştirilen bilgisayarlı geçiş aygıtları, ücretlerin büyük bir verimlilikle alınmasını sağlayabilir.

Yine de hükümet tarafından geleneksel olarak yerine getirilen rollerin, kamu mallarının modern algılayış biçimiyle örtüşüğünü çarpıcıdır. Yüzyıllar boyunca hükümetler savunma, polis ve adalet mekanizmasını sağlamışlardır; piyasanın bu malları sağlaması zordur. Açıkça görülüyor ki, piyasanın mükemmel bir şekilde sağlayabildiği malları hükümet yerine getirmeye çalışıldığında sonuç çok kötü ve pahalı oluyor. Sağlık ve eğitim sistemi en bariz örneklerdir; zaten sık sık haberlerde gündeme gelirler.

Ortak mülkiyetin İçindeki Problemler: “Pilgrim Fathers” Aracılığıyla Açıklama

Özel mülkiyetin ilk alternatifini ele alalım – toplumsal düzenleme. Bir komün düşünün. Tanımlayıcı (ve kendi kendini yok edici) özelliği, komün tarafından üretilen malların kullanım hakkının tanımlanmamış olmasıdır. Bütün üyeler, “ihtiyaç” duyduklarını tüketebilirler. Aile, (küçük) bir komündür, ancak bu birim genelde iyi çalışır. Birinci sebebi, küçüktür ve ebeveynin işleri takip etmesi mümkündür. Ayrıca önemli aşamalarda çocuklardan büyük ve güçlü olduklarından, idareli yaşam için gerekli kuralları dayatabilirler.

Ancak “aile” birçok bireysel aileden oluştuğunda neler meydana geleceğini düşünün. Kısa bir süre sonra iş ve disiplin kurallarını dayatmak zor veya imkânsız olacaktır. Söz konusu durum, 1620’de Göçmenlerin İngiltere’den geldiği Plymouth Colony’de meydana gelmişti. Başlangıçta ortak mülkiyeti benimsemişler ve uygulanamaz olduğunu fark etmişlerdi.

Bazılarının varsaydığı gibi mülkiyet, dini nedenlerle ortak tutulmuyordu, aksine İngiltere’deki yatırımcılar böyle istemişlerdi. 3000 mil uzakta ve takipsiz yaşayan kolonicilerin kendi özel mülkiyetleri ve arazileri olursa, sadece kendileri için çalışacaklarından ve “milletler topluluğu” (commonwealth) için emek sarf etmeyeceklerinden korkmuşlardı. Yedi yılın sonunda yatırımcılar, kazancın veya “kar payının” yarısını alacakları düşünülmüştü. Ortak mülkiyet olursa hisselerini alabileceklerinden emin olabilirdiler. En azından varsaydıkları şey buydu.

Ancak bu sistem işe yaramadı, çünkü 1623’de Göçmenler açlıktan ölecek duruma gelmişlerdi. Sayıları yaklaşık 150 olan göçmen, toplumsal çalışma düzenini kuramamıştı, oysa yaşamları buna bağlıydı. Aynı şey, 15 yıl sonra Jamestown’da meydana gelmişti; burada ortak mülkiyet açlıktan ölümlere neden olmuştu. Bu duruma “açlıktan ölme dönemi”

denmişti. Ancak Plymouth'da neler olup bittiğini daha ayrıntılı biliyoruz, çünkü koloni valisi William Bradford, günlüğüne her şeyi yazmıştı. En önemli yazısı da çok iyi bilinmektedir.

Zorluklar arttıkça vali, kişi sayısına göre “her aileye bir parça toprak tahsis etmişti”. “Sonuç çok başarılı olmuştu, zira bütün elleri hamarat hale getirmişti; böylece Vali'nin veya başka birinin kullanacağı araçlar ile elde edilebileceklerden çok daha fazla mısır ekilmişti” diye yazıyor Bradford. Mülkiyetteki değişiklik valinin “birçok problemden kurtulmasını ve çok daha fazla memnuniyet elde edilmesini sağlamıştı. Artık kadınlar istekli bir şekilde tarlalara gidiyorlar ve mısır ekmek için çocuklarını da götürüyorlardı; daha önceden zayıf ve beceriksiz olduklarını ileri sürüyorlar, onları mecbur etmenin baskı ve zorbalık olduğunu düşünüyorlardı.”

Ortak mülkiyet ile komün iş yapmaya isteksiz hale gelmiş, karşılıklı saygıyı yitirmiş ve haksızlık ve kölelik düşüncesi yaygınlaşmış. Bütün bunlar “dindar ve ağırbaşlı insanlar” arasında oluyor, diyor Bradford. Ancak toprak bölündükten sonra insanlar hemen kendi eylemlerinden sorumluluk duymaya başlamışlar; bütün komünün eylemlerinden değil. Kendi emeklerinin meyvesinin kendi ailesine fayda sağlayacağını bilen aile reislerine daha fazla çalışma için bir neden verilmiş oldu. Ortak mülkiyet olduğunda kendisinin gösterdiği ilave çabanın, bir başkasının çalışmamasının telafisi olacağını düşünmesi muhtemeldi. Komün düzeni, çalışkanın işten kaçanı desteklemesini garanti altına almaktadır.

Ortak Mülkiyet Problemlerinin Modern İzahı

Bu konuyu, kamu hizmetlerinin “merkezi” sistemle verildiği, yani bütün bina için tek bir sayacın olduğu, bir apartman binasında daha ayrıntılı görebiliriz. Aynı problemler burada da görülür, ancak o kadar aşıkardır değildir. Her bir birimin faturası, toplam faturanın birim sayısı ile bölünmesiyle elde edilir. Aslında bu düzenleme, benim mülkiyet hakkında kitap yazdığım dairenin bulunduğu binada da söz konusuydu. Yazın bir haftalığına başka bir yere gittiğimi varsayalım. Klimayı açık bırakırım, çünkü kapatırsam geri döndüğümde dairem sıcak olacak ve soğuması birkaç saat alacak. Diyelim müsrif tüketimim için ilave masraf 15 lira olacak, binada ise 300 birim var. Yılsonunda benim faturam 50 kuruş yüksek olacak, elbette diğerleri için de aynı şey söz konusu. Bencilliğimin maliyeti, binadakilere “ihraç” edilebilir.

Şimdi de tutumlu ve bilinçli olduğumu varsayalım. Vatandaşlık sorumluluklarımın bilincinde ışıkları kapatıyorum, kışın ısıyı düşürüyorum v.s.. Böylece binadaki herkes için maliyetleri azaltıyorum. Başka bir ifadeyle komün organizasyonu, kötü davranış sergilememi destekliyor. Bencil olursam başkaları ödüyor, erdemli davranırsam başkaları fayda sağlıyor. Her bir birime ayrı ayrı sayaçlar takıldığında neler olacağına bir bakalım. Daha fazla elektrik kullanırsam sadece benim faturam yükselir. Daha az kullanırsam daha düşük bir faturayla ödüllendirilirim.

Başka bir deyişle ayrı ayrı sayaçlarla her bir daire sahibi kullanımına denk bir fatura ile muhatap olur. Her sahibe “hak ettiği verilir.” Bu, ilginç ve önemlidir, çünkü “herkese

hak ettiğini iade etmek” adaletin klasik tanımıdır; bu tanım Aristoteles’in *Nikomakhos Etiği*’nde (M.Ö. 4. yüzyıl), Jüstinyan’ın *Kurumları*’nda (M.Ö. 6.yüzyıl), St. Thomas Aquinas (13.yüzyıl) ve başkalarında bulunmaktadır. Günümüzde bunları gözden geçiriyoruz, zira sosyal adaletin karışık ve yanlış anlaşılabilir kavramı, düzgün adalet yerine konmaktadır.

Böylece, özel mülkiyetin adaleti kurumsallaştırma yönüne doğru gittiğini görüyoruz. Mülkiyet sınırları yanaya benzetilebilir; her bir mülk sahibine kendi eylemlerinin sonuçları yansıtılır. Bence bu, özel mülkiyet argümanları arasında en güçlü olanıdır. Ancak başka argümanlar da var. Hiç şüphesiz özel mülkiyet, verimliliği artırır. Kamu hizmetleri sunan işletmeler, büyük binalara ayrı ayrı sayaç takıldığında, örneğin elektrik kullanımının yüzde 20 oranında azaldığını bildiriyorlar. Ancak Bradford’un yazdıklarına ve komünde yaşayan herhangi bir insana göre ortak mülkiyetin en yozlaştırıcı özelliği, adaletsizlik duygusunu doğurmasıdır. Bunu en aza indirmek için alınması gereken önlemler o kadar masraflı ki özelleştirme en mantıklı ve neredeyse vazgeçilmez çare haline geliyor.

Bedavacılık Problemi ve Sıradan Vatandaşın Trajedisi

Komün veya ortak mülkiyet problemine, bazen bedavacı problemi de denir. Yaklaşık 100 yıl boyunca kitaplarda iktisadın temelleri hakkında bir tartışmaya zor rastlanırdı. Sonunda bu konuya Garrett Hardin 1968’de *Science*’da yayınlanan “Sıradan Vatandaşın Trajedisi” adlı makalesinde dikkat çekti. Herkesin işleme hakkı olan ortak arazinin aşırı kullanılacağı ve yıpratılacağını söylemiştir. Yaklaşık aynı dönemlerde UCLA’da Armen Alchian (1965) ve Harold Demsetz (1964) ve Chicago Üniversitesinde Ronald Coase (1960) gibi iktisatçılar arasında entelektüel mülkiyet tartışmalarına şahit oluyoruz.

Garrett Hardin problemin “özel mülkiyet veya ona benzer bir şeyle” çözülebileceğini vurgulayarak yazısını sonuçlandırmıştır. Ancak bu çözümle ilgilenmemiş olması dikkat çekicidir. Problemi daha çok nüfus fazlalığı olarak görmüştür. Daha sonraki yazılarda özel mülkiyet gibi radikal bir yöntemle sıradan vatandaşın trajedisini çözmek yerine nüfusu sınırlandırmayı tercih edeceğini belirtmiştir.

Bedavacı problemi o kadar ciddi ve zarar vericidir ki, yaşamak ve çalışmak için komün organizasyonu daha başından yok edilmelidir. İsrail kolektif çiftliğinin (kibbutzim) ortak mala sahip olduğuna ve üyelerinin de sistemi çalıştırabildiğine dair yaygın bir iddia var. Ancak bize her zaman söylenmeyen konu, kibbutz sisteminin (bu kırsal komünlerden yaklaşık 300 adet vardı, her birinin binlerce sakini bulunuyordu) başından beri İsrail hükümeti tarafından yoğun biçimde desteklenmesidir.

Elbette manastırlar, ortak mülkiyetin çalışmasını mümkün kılmışlardır; ancak onlar nadir görülen istisnalardır. Bazıları yüzyıllarca sürdürülmüştür. Ancak bekârlık bir ön şarttır. Daha önce belirttiğim gibi aileler zaten bir komündür ve ebeveynler kendi çocuklarını yetiştirmek için bile bir çok fedakârlıkta bulunması gerekiyor. Bunu yapmakta isteklidirler, ancak başka ailelerin çocuklarının faydalanması için böyle davranmazlar, çünkü bu aileler de bedavacı konumunda olurlar. Hutterite olarak bilinen Protestan komün,

ortak mülkiyeti çocuk yetiştirme ile birleştirebilmiştir. Ancak uymak zorunda oldukları katı komün disiplini tarifleri (kapılarda kilit yok, diğer komün üyelerinin “özel” meskenlerine yaşlıların girme hakkı), verimli ve bekâr yaşamayan bir komünü devam ettirmenin ne kadar zor olduğunu gösteriyor.

Devlet Mülkiyetinin İçindeki Problemler ve Mülkiyetin Devlet tarafından Yeniden Paylaşımı

Şimdi özel mülkiyetin ikinci alternatifine gelelim. Teoride bedavacı problemi devlet mülkiyeti ile giderilebilir. Her şey, sınırları içinde yaşayan insanlar da dahil, devlete ait olursa merkezi bir planlama kurumu, insanların ne yapacağını emredebilir ve uymadıkları zaman ceza verebilir. Karl Marx'ın *Komünist Manifestosu*'nda (1848) ifade ettiği gibi “Komünistlerin teorisi tek bir cümle ile özetlenebilir: özel mülkiyetin kaldırılması!” Ancak uygulamada görüldüğü gibi üretim problemi, böyle uç bir yöntemle çözülmeyecek kadar karmaşıktır – bu yöntem herkesi kölelik konumuna sokmak anlamına gelmektedir.

Yine de bu önemli teoriyi test etmek için uzun süreli ve zararlı bir deney yürütüldü. Deneyin adı Sovyetler Birliği idi ve 74 yıl sürdü. Deney sonra Çin'e yayıldı ve yaklaşık 30 yıl sonra kaldırıldı. Hala Küba ve Kuzey Kore'de sürdürülmektedir. Süreç içinde bütün bu ülkeler çok ciddi boyutta yokluk, zorluk ve zorbalık yaşadılar. On milyonlarca insan açlıktan öldü ve on milyonlarca insan toplama kamplarında can verdi.

1991'de Rus cumhurbaşkanı Boris Yeltsin neler olup bittiği konusunda şunları dile getirdi: “Bence bizim topraklarımızda yürütülen bu deney, insanımız için bir trajedi idi ve bizim topraklarımızda gerçekleşmesi çok kötü oldu. Bu deney en azından daha küçük bir ülkede yürütülseydi daha iyi olurdu, böylece ütöpik bir fikir olduğu açığa kavuşturulurdu...”

Deneyin öncelikle başlatılması sebebi, bir çok Batılı entelektüelin bu fikre yoğun destek vermesiydi. Merkezi planlama umutlarını besliyorlardı, çünkü sıradan insanlara ne yapacaklarını ve hayatlarını nasıl yaşayacaklarını söyleyebileceklerdi. Walter Lippman'ın keskin ve açık merkezi planlama eleştirisinde belirttiği gibi “Üretim planı, bir tüketim planıdır.” “Otoriteler neyin üretileceğine karar verecekse neyin tüketileceğine de karar vermiş olur.” Lippman'ın ifadesine göre üretim planı, gönüllü iş ile bağdaşmaz. Lippman'ın yorumları, Friedrich Hayek'in *Kölelik Yolu*'ndan yedi yıl önce 1937'de *İyi Toplum*'da yayınlanmıştı. (Hayek de temelde aynı argümanı ileri sürmüştü).

Komünist deneyler, çeşitli sebeplerden mümkün olduğunca devam ettirildi, terör ve baskı en başta gelen sebepler idi. Ancak bir başka noktaya dikkat çekmek istiyorum. Bu deneylerin işe yaradığına dair yaygın bir iddia vardı – gerçeğin aksine çok daha fazla üretim düzeylerine ulaştıkları söyleniyordu. Batılı otoriteler bu aldatmacada işbirliği yaptılar. Paul Samuelson'un ünlü ders kitabının 1989 baskısında “ölçülen Sovyet reel GSMH'nın uzun vadede bir çok piyasa ekonomisinden daha hızlı büyüdüğü” ifade edilmişti. Yine 1989'da ABD Ticaret Bakanlığı'nın yayınladığı *Statistical Abstract of the United States*'de Doğu Almanya'daki kişi başı GSMH'nın Batı Almanya'dakinden daha yüksek olduğu ileri

sürülmüştü – o zamanda bile apaçık bir saçmalık.

Her baskısında Samuelson'un ders kitabı Sovyet GSMH'nın grafiklerini gösteriyordu, buna göre bu rakam daha düşük bir temelden başlayıp yirmi yıl içinde ABD'nin GSMH'nı geçmişti. Her bir baskıyla tablonun yatay eksenindeki tarihler güncelleniyor, grafiğin kendisi ise hiç değişmiyordu. Temelde, Ticaret Bakanlığı ve Merkezi İstihbarat Ajansı bilgilerini Moskova'dan alıyor ve onları sorgulamıyordu. Ders kitabı yazarları yine sorgulama yapmadan bilgileri tekrarlıyordu ve sonuçta bütün Soğuk Savaş döneminde Batı'daki önde gelen iktisat ders kitapları, özel mülkiyetin iktisadi gelişme için vazgeçilmez olduğuna ısrar etmemişti. Sovyet/CIA rakamlarının büyük ölçüde, belki 10 misli bir faktörle, abartılmış olduğu ortaya çıktı.

Bir talihsiz sonuç bugün Üçüncü Dünya'da sürmektedir. Afrika'daki ve başka yerlerdeki sömürge imparatorluklar, planlamanın faydasına olan inancın en üst noktada olduğu bir zamanda dağılmıştı. Bugüne kadar Uluslararası Kalkınma Ajansı, Dünya Bankası veya IMF'deki kalkınma uzmanlarının, bu ülkelerin ihtiyacı olan yardım değil güvenli, transfer edilebilir özel mülkiyet hakları dediği pek duyulmamıştır. Bu haklara sahip olana dek de fakirlik içinde saplanıp kalacaklardır. Neyse ki, bazı büyük ve yoğun nüfuslu ülkeler, özellikle Çin ve Hindistan, bu çözümü kendi kendilerine bulmaktadır.

Bu zaman zarfında Soğuk Savaş döneminde bir dizi zararlı toprak reformu deneyleri gerçekleşmişti, çoğu da ABD hükümetinin emri ile yapılmıştı. Yaklaşık 40 yıllık bir zaman zarfında millî liderlerimiz, gerekli olanın mülkiyetin özelleştirilmesi değil yeniden paylaşımı olduğuna ikna olmuşlardı. Bu aptallıktan zarar gören ülkelere Güney Vietnam (çok radikal bir programın uygulanmasının ardından iki yıl sonra çöktü ve Komünistler tarafından ele geçirildi), Şili (kısa da olsa Komünistlerin eline geçti), İran (Şah'ın gücü azaltıldı ve devrildi) ve El Salvador (ancak kılıpayı serbest bir ülke kalmayı başardı) dahildir.

Klasik İktisatçılar ve Mülkiyet Hakları

Siyasi iktisatla ilgili klasik metinlerde özel mülkiyetin ihmal edildiğini vurgulamak gerekir, ancak sebebi farklıdır: zaten var olduğu düşüncesidir. Adam Smith, "özel mülkiyetin kutsal haklarından" bahsetmişti ancak meseleyi incelememişti. Kutsal şeylerin bilinçli olarak incelenmediği söylenebilir. Özel mülkiyete bir alternatif söz konusu değildi. Smith, *Milletlerin Zenginliği*'nde (1776) o dönemde Birleşik Krallık'ta hakim olan yasal sistemi üstlenmişti. Bunu, telaffuz etmenin veya bileşenlerinin teşhis edilmesinin gerekli olduğunu düşünmemişti; o zamandan beri az sayıda insan böyle bir sistemi elde etmenin ne kadar zor olduğunu fark etmiştir.

Adam Smith, iş bölümüne ayrıca yer vermiştir (ilk üç bölüm); 1976 Nobel ödüllü iktisatçı George Stigler'e göre bu, Smith'in "üzücü" hatalarından biridir. İş bölümü analitik bakımdan faydalı değildir, çünkü bütün akla gelen üretimle ilgilidir; Robinson Crusoe şartlarının var olduğu durumlar hariç. İş bölümünü vurgulamak, mülkiyet düzenlemeleri arasında karar vermemize destek olmaz.

Benzer biçimde David Ricardo (*Siyaset Ekonomisinin İlkeleri ve Vergilendirme*, 1817)

özel mülkiyetin zaten uygulandığını düşündü (ve “kutsal” kavramını kullandı), tıpkı Thomas Robert Malthus gibi. Ancak Malthus, düşüncesi ile ilgili ilaveten önemli bir ipucu verir. *Siyaset Ekonomisinin İlkeleri* kitabının 2.cildinin başlarında (1820) mülkiyetin iktisat değil “siyasetin” alanına girdiğini ileri sürmüştür. Ona göre, mülkiyetin güvenliği “milletlerin zenginliğini etkileyen en önemli nedenlerinden” biridir. Ancak “bir ülkenin siyasi anayasasına, yasalarının mükemmelliğine ve onların yönetilme biçimine” bağlıdır. Bu konuları incelemeyi amaçlamadığını yazmıştır. Ondan beri iktisatçılar Malthus’u örnek almışlar ve ele aldıkları konunun kurumsal arka planını ya göz ardı etmişler ya da zaten var olduğunu düşünmüşler. Etkin bir şekilde işleyebilmesi için bir ekonominin temellendirilmesi gereken yasaların yapısını bilmek, yakın zamana kadar ekonomik bir analizin esas bir parçası olarak görülmüyordu.

John Stuart Mill’in *Siyaset Ekonomisinin İlkeleri*, 1848 yılında yayınlandı ve 19.yüzyılda Samuelson metinlerinin 20.yüzyılda yarattığı etkiyi yarattı. Mülkiyet hakkındaki kilit bölümün radikal karısının emri ile tekrar yazıldığı ortaya çıkıyor; Mill, eşi Harriet Taylor’a karşı itaatli idi. Yeniden yazılan versiyonu bütün yeni ve daha sonraki baskılarda vardır ve eski versiyonu gören insan sayısı azdır. Mill’in *Bütün Eserleri* adı ile Toronto Üniversitesi tarafından bastırılan 35 ciltlik eserin eki olarak bastırılana dek (1965’de) eski versiyonu bulmak pek de mümkün değildi.

Harriet Taylor öldükten sonra (1858) Mill *Sosyalizm hakkında Bölümler*’de şöyle yazmıştı (kendisi öldükten sonra 1879’da yayınlanmıştır): “bir ülkenin bütün sanayisini tek bir merkezden yönetmek fikri, o kadar hayali ki kimse nasıl yapılacağına dair bir yöntem ileri sürmeyi göze alamıyor.” Aslında o zamanlar Karl Marx tam bunu önermişti ve özel mülkiyetin tamamen kamusallaştırılmasını istiyordu. Mill’in görüşüne göre bu hem ahlaki değil hm de uygulaması zordu. Sadece gönüllü anlaşmaları desteklemekteydi. (Marx ve Mill aynı zamanlarda Londra’da yaşıyordu, ancak Mill’in bu gerçekten veya Marx’ın varlığından haberdar olduğuna dair hiçbir kanıt yok.)

Klasik İktisatçılar, Marx ve İlerleme Fikri ile Yüzleşmesi

19.yüzyılın ortasında arzu edilen kurumsal toplum yapısına dair bütün görüşler, ilerleme fikri ile renklenmişti. Bu, sadece teknoloji ve bilim anlamında ilerleme değil aynı zamanda insan doğasıyla da ilgiliydi. Entelektüeller arasında genel bir inanç idi ve Karl Marx ve Herbert Spencer kadar çeşitlilik gösteriyordu; bu inanç, insanların gün geçtikçe zihinsel ve ahlaki açıdan daha iyi duruma gelmesiydi. Mill’e göre özel mülkiyet “mevcut durumlarda” insanlar için gerekli olsa da gelecekte daha kamusal düşüncecektir. Aslında ilerleme fikri, bütün sosyalizm eleştirilerini anlamsız bir konumuna sokuyordu. Bütün eleştiriler *şu anki* insanların durumu için geçerliydi.

“Bütün tarih” diyor Marx, “insan doğasının sürekli dönüşümünden başka bir şey değildir.” J.B. Bury aynı isimli kitabında (1920) *İlerleme Fikri*’nin 1870’ler ve 1880’lerde genel bir inanç haline geldiğini yazar. Takip eden çeyrek yüzyıl boyunca sonsuz ilerlemenin, “genelde bir aksiyom olarak algılandığı” çok sayıda sosyal bilim literatürü ortaya çıkmıştır.

Fabian sosyalistler, bu fikri benimsediler ve Darwinizm sosyalizm sürecine dahil edilmişti. “Var olma çabası, uzun vadede bireylerin etraftakilerin yararları için kendini feda etmeye hazır oldukları ırkların oluşmasına neden olur,” diye yazmıştı Alfred Marshall. John Maynard Keynes’in öğretmeni Marshall, 1890’da yayınlanan *İktisat İlkeleri* adlı bir kitap yazdı. Özel mülkiyete duyulan ihtiyaç, “insan doğasının kalitesinden daha derinlere” gidemediğine dair önemli bir ifadeyi içermektedir. Birkaç yıl içinde ise Leon Trotsky, kolektivizm altında şunların olacağını ileri sürmüştü (*Edebiyat ve Devrim*, 1924):

“İnsan, ölçülemeyecek derecede güçlenecek, akıllanacak ve kurnazlaşacak. Bedeni daha uyumlu, hareketleri daha ritmik, sesi daha melodik olacaktır. Yaşam şekilleri, dinamik biçimde etkileyici hale gelecektir. Ortalama insan tipi, bir Aristoteles, bir Goethe veya bir Marx seviyesine çıkacaktır. Bu yüksekliklerin üstünde ise yeni zirveler görülecektir.”

Alfred Marshall’ın insan doğasına dair önemli yorumu ile karşılaştığımda tesadüfen Hoover Enstitüsü için çalışıyordum. Yayınladığından beri tam 100 yıl geçmişti ve Berlin Duvarı yeni yıkılmıştı. Önümde Milton Friedman’ın merdivenleri çıktığını gördüm, Marshall’ın yorumunu tekrarladım ve ne düşüncesini sordum. “İnsan doğasından daha derin değil mi?” diye tekrarladı Friedman. “Bence bu epeyce derin demektir.”

Sosyalist deney bitmişti. İnsan doğasının reformunun mümkün olmadığı ortaya çıkmıştı, ister GULAG ile ister onsuz olsun.

Rus Devriminin Yansımaları

Rus Devrimi Tarihi’nde (1995) Richard Pipes şöyle yazıyor: Sovyet deneyi “bütün insanlık tarihinde insan doğasını yeniden şekillendirmek ve beşeri toplumu yeniden tasarlamak amacıyla yapılan en gözüpek ve en kararlı çaba olmuştur.... Hem algılama hem uygulama bakımından tarihte yeni bir şeydi: baskıyla, en ufak bir ilerleme ihtimali göstermeyen yollarda insanlık yaratma girişiminde bulunmak.

Adam Smith’den beri neler olduğuna bir dikkat edelim. Özel mülkiyet, “kutsallıktan” doğru dürüst bir inceleme yapmadan yerilmeye itilmiştir. Marx açık saldırısından önce kesinlikle bunu hiç incelememişti. Komünist deneyin büyük zararı ortaya çıkana dek, yaygın kanı özel mülkiyetin en iyi ihtimalle şeytani bir şey olduğu ve en kötü ihtimalle de beşeri hırs ve şerrinin göstergesi olduğuydu.

Başlarda özel mülkiyetin ekonomik üretim için vazgeçilmez olduğunu söylemiştim, çünkü insan mantık yetisi ile donanmıştır. 19.yüzylda entelektüeller, insan doğasının değiştirilebildiğini veya yeniden şekillendirilebildiğini hayal ettiklerinde, mantık yetisi gibi o kadar temel bir şeyi yok etme inançlarını gizlediklerini fark etmiyorlardı.

Özel mülkiyet dışında iki mülkiyet düzenlemesinin mümkün olduğunu gördük. Ortak mülkiyet mantık yetisi ile doğrudan çarpışıyor, çünkü insanlar komün çevresinde bencil davrandıklarında ödüllendirdiklerini ve kendilerini düşünmediklerinde cezalandırıldıklarını kısa sürede öğreniyorlar. Bu tür ters etkili güdüler sadece mülkiyeti bölerek aşılabilir. Bu noktada çaba ve ödül arasında uygun bir oran belirlenir. Söz konusu fayda kurumsallaşmış veya “sosyal” adaletin yerleşmesini beraberinde getirir.

Diğer alternatife yani devlet mülkiyetine gelince: ilk kez önerildiğinden beri insanlara ne yapmak zorunda olduklarını ve hangi mal ve hizmetleri tüketmeleri gerektiğini söylemek için bir merkezi planlama kurumu yetkilendirilirse bu sistemin yürüyebileceği gösterilmiştir. Dolayısıyla devlet mülkiyeti, insanların hesap yapma ve kendi kararlarını verme yeteneğini ellerinden alır; insanların kendi kararları bireysel açıdan fırsatların nasıl görüldüğüne bakar. Bu durumda planlama ile kölelik konumuna indirgenirler. Mantık yetileri bir süreliğine rafa kaldırılmak durumunda kalır. Vatandaşlar tutsak olurlar; bu yüzden de Komünist ülkelerin etrafına her zaman duvarlar örülür.

Sonuç: Özel Mülkiyet Hakları Tek Uygulanabilir Alternatiftir

Özel mülkiyet, mantık yetisi çalışır durumda bırakan tek kurumsal yapılandırma, bir bakıma verimli ve ahlaki sonuçların çıkmasına vesile olur. Verimli bir toplumun özel mülkiyete dayandırılması gerektiği sonucuna varabiliriz. Başka bir alternatifi yoktur, ve gelecekte de buna bir alternatif olmayacağını ileri sürebiliriz.

Çeviren: Şeyma Akın